

УДК 37.015.311:17.023.36–057.875

М.П. АТАНАСОВА, Ю.А. СКАРЛУПІНА
(Суми)

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних інтеграційних та глобалізаційних перетворень на всіх рівнях існування суспільства формування полікультурної особистості стає необхідним та усвідомленим завданням сучасної педагогічної системи. Загальна проблема полягає в підготовці конкурентоспроможного фахівця нового типу, який відповідає вимогам міжнародного ринку праці. Зокрема, вища освіта, яка є однією з провідних форм підготовки фахівців, нині спрямовується на підготовку професіоналів, здатних до успішної самореалізації у швидкозмінних умовах ринку праці сьогодення.

Оскільки поняття полікультурності передбачає широкий спектр особистісних якостей, воно розкривається за численними напрямками – на рівні розуміння, сприйняття, толерантності, готовності до співучасті в рамках міжнародної та міжнаціональної взаємодії та на рівні, який забезпечує таку готовність – сукупності особистісно-культурних утворень, які існують у постійній взаємодії та взаємопроникненні й утворюють систему загальної культури людини.

Сьогодні звичними та зрозумілими для молодих спеціалістів стають такі поняття, як „новація», „інновація», „нововведення». У процесі професійної підготовки студенти не тільки залучаються до інноваційних форм навчання, але також готуються до інноваційної діяльності в майбутній професійній сфері. Тому виникає об'єктивна потреба у формуванні інноваційної культури особистості.

Інноваційна культура – феномен, що органічно об'єднує питання науки, освіти, культури з соціальною і, перш за все, професійною практикою. Багатобічним є потенціал інноваційної культури. В економіці це прискорене і ефективне використання науково-технічних винаходів, в освіті – нові можливості для розкриття інноваційного потенціалу особи і її розвитку, в культурі – оптимізація співвідношення традицій і оновлення.

Ключовим детермінантом інноваційної культури на сучасному етапі служить наука, оскільки вона повинна забезпечити чітке бачення не лише цілей, завдань, методів і механізмів інноваційної культури, але й точний емпіричний аналіз її складових, їх стани і взаємодії.

У вищій освіті накопичено багато корисного досвіду по ряду розділів інноваційної культури. Досвід діяльності Української академії банківської справи як

суб'єкта інституалізації інноваційної діяльності і як об'єкта впровадження навчально-наукових та науково-освітніх інновацій дозволяє зробити наступні висновки:

1) вища школа є центральною ланкою формування та розвитку інтегрованих науково-освітніх структур національної інноваційної системи, оскільки тут відбувається створення інноваційного середовища, в якому протікають два перші етапи інноваційної діяльності:

а) створення новацій і перетворення їх в наукове знання (інституалізація),

б) впровадження наукових знань в навчально-наукову і науково-освітню практику та надання їм статусу інновацій;

2) у інноваційному розвитку освіти вища школа є одночасно і виробником наукового знання, і його споживачем, що в майбутньому допоможе їй вести професійну підготовку і перепідготовку кадрів, готувати фахівців і викладачів з таких спеціальностей, як інноваційний менеджмент і експертиза інноваційних проектів, міжнародний маркетинг, патентне право, організація венчурного фінансування, управління ризиками при реалізації інноваційних проектів та ін.; вища школа, таким чином, стає не лише ланкою національної інноваційної системи, але й механізмом державної і міждержавної співпраці в галузі інновацій. По мірі вдосконалення інноваційної діяльності виникає новий духовно-матеріальний, гуманітарно-технічний феномен – інноваційна культура, яку можна визначити як здатність суспільства, його гуманітарно-технічного і соціально-економічного середовища до сприйняття інновацій. Актуальність подальшого розвитку інноваційної культури висуває питання про її взаємодію з двома культурами – технічною і гуманітарною. Це дозволяє нам зробити висновок про те, що інноваційна культура виникає на стику цих двох культур і розвивається під впливом внутрішніх, зовнішніх і метазовнішніх культурно-часових чинників.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню інноваційної культури присвячено низку праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких О.Аматьєва, А.Баркер, О.Гавриш, Л.Даниленко, В.Джелалі, О.Козлова, В.Кремень, І.Курас, В.Латишев, А.Ніколаєв, О.Попович, В.Фокіна, Д.Шервуд, С.Шукіна та інші.

На законодавчому рівні в січні 2003 в Україні інноваційну культуру було визнано серед стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та запропоновано розглядати її як складову інноваційного потенціалу. Інноваційна культура є складовою інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах.

Формулювання цілей статті. Завданням статті є визначення ролі методик викладання іноземної мови у підвищенні його рівня.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі необхідною умовою навчання є впровадження таких методик, які б більш ефективно розкривали потенціал студентів, їх інтелектуальні, творчі та моральні якості та сприяли підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, активізували їх пізнавальну діяльність, спонукали до творчого пошуку та самовдосконалення.

Проектна робота є одним із способів активізації пізнавальної діяльності студентів та інтенсифікації навчання. Головною метою цього методу є надання студентам можливості для самостійного отримання знань у процесі вирішення практичних завдань та проблем, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю, які спонукають до пошуку необхідної інформації в різних наукових джерелах. У проектній методиці коригування діяльності студентів та їх консультування є завданням викладача.

Проектна робота не виконується ізольовано від тем, які вивчаються – навпаки, вона тісно пов'язана з тематикою ділового спілкування.

Домінуюча діяльність у проекті – дослідницька, пошукова, творча, рольова, практико-орієнтована, ознайомчо-орієнтована: наприклад, дослідницький проєкт, ігровий, практико-орієнтований тощо. Саме при виконанні таких завдань здійснюються не тільки контроль засвоєння мовного матеріалу, але й розвиток мовної та комунікативної компетенції, що є необхідним для підготовки майбутнього фахівця.

Інноваційна культура як досить нове та мало досліджене явище має низку не вирішених раніше частин загальної проблеми формування, зокрема, недостатньо сформований теоретико-методологічний апарат діагностики. Тому, на думку багатьох учених, питання виокремлення її показників потребує глибокого теоретичного осмислення та практичного вивчення. Адже інноваційна культура особистості студента формується не тільки в навчально-виховному процесі ВНЗ, а також у процесах самоосвіти та самовиховання майбутніх фахівців та залежить від їх попереднього особистого та соціального досвіду.

Інноваційна культура професійної діяльності актуалізується в полі прагнення до професійного самовдосконалення на всіх рівнях – особистісному, міжособистісному, соціальному тощо і спирається, передусім, на внутрішні сили особистості. Тож формування інноваційної культури бачиться ефективним тільки за сукупності внутрішніх, сприятливих для саморозвитку, та зовнішніх умов розвитку особистості. Створення таких педагогічних умов неможливе без чіткого визначення та показників інноваційної культури майбутніх фахівців. З метою науково-теоретичного обґрунтування таких показників було здійснено аналіз дослідно-експериментальної роботи вчених у галузі педагогіки, психології, соціології, економіки, зокрема банківської галузі.

Саме тому одним з найбільш ефективних шляхів покращення якості навчання іноземним мовам ми вважаємо орієнтацію освіти на інтелектуальний і творчий розвиток особистості студента в контексті культурологічного і проблемного підходів. Отже, основним змістом навчання є не тільки власне мова, але й культура країни як об'єкт навчання іноземної мови.

Можна стверджувати, що заняття з іноземної мови є певною мірою проявом діалогу культур, оскільки все, що відбувається в процесі навчання іноземної мови, відображає іноземну культуру, за кожним словом стоїть картина світу, обумовлена національною свідомістю іншого народу. Саме в цьому зіставленні звичної й іншомовної культур і полягає проблемний підхід у навчанні іноземних мов. На думку багатьох дослідників, цей контраст є важливим фактором розвитку розуміння культурних відмінностей.

Проблемні задачі розглядаються як засіб, форма передачі культурознавчого змісту в ситуації міжкультурного спілкування і як власне цей зміст. При цьому студент є суб'єктом культури, здатним розуміти і поважати інші культури, а також самореалізовуватись у процесі діалогу з іншими культурами.

Лінгвосоціокультурний метод передбачає апеляцію до соціального і культурного середовища країни, мова якої вивчається. Міжкультурна комунікація при даному підході розуміється як адекватне взаєморозуміння співрозмовників, які належать до різних національних культур. Цей метод об'єднує мовні структури (лексику, граматику і т. д.) з позамовними факторами, адже світ (і мова) пізнається за допомогою мислення в певному культурному полі, а мова використовується для висловлення власних вражень, точки зору, емоцій, сприйняття світу.

Таким чином, навчання ефективному міжкультурному спілкуванню має бути організоване, враховуючи формування як комунікативної компетенції, так і концептосфери, яка відображає особливості іншомовної комунікативної мовленнєвої поведінки. Зміст навчання повинен включати в себе власне лінгвістичні знання, які формують мовну свідомість, знання особливостей комунікативної поведінки партнерів, а також навички і вміння реального іншомовного спілкування.

Оволодіння комунікативною мовленнєвою поведінкою повинно втілюватись шляхом моделювання студентами мовленнєвих стратегій носіїв мови і культури в комунікативно значущих ситуаціях, що обумовлює формування комунікативної компетенції, яка включає лінгвістичний, соціолінгвістичний і прагматичний компоненти, та іншомовної концептосфери як сукупності ментальних концептів.

Усі компоненти комунікативної компетенції можуть бути сформовані найповнішою мірою за допомогою навчальних матеріалів, які містять автентичні тексти різного ступеня складності і комунікативної спрямованості. Вивчення автентичних текстів сприяє формуванню фонових знань, створює уявлення про комунікативну мовленнєву поведінку носіїв мови, сприяє створенню мовної і культурної картини світу.

Не підлягає сумніву той факт, що найбільш ефективним способом оволодіння міжкультурною комунікацією є перебування в країні, мова якої вивчається. Однак, оскільки далеко не всі студенти мають таку можливість, доцільним є використання з даною метою сучасних інформаційних технологій. Інформація в наш час стає одним з важливих освітніх ресурсів, становлення нової структури – інформаційного суспільства – що пов'язано з розвитком відповідних технологій, перевагою яких є, перш за все, їх доступність, а також інтерактивний характер, можливість спілкування з носіями мови, знайомство з ментальністю народу країни, мова якої вивчається, можливість використання мови як ділового, так і повсякденного спілкування, більш глибоке вивчення власної культури. Можливість задовольнити власні інтереси, використовуючи інформаційні ресурси мережі Інтернет, не лише розширює культурний і науковий кругозір, але і демонструє життєву необхідність оволодіння мовою як засобом комунікації.

Навчання іноземним мовам у контексті міжкультурної комунікації є частиною розвитку особистої культури студента. В цьому плані слід відзначити як позитивний вплив інформатизації (розвиток уміння точно формулювати свою думку, швидкості, гнучкості і реактивності мислення, вміння визначати мету своїх дій і знаходити засоби її досягнення, зростання професійних знань, загальної культури, розвитку здатності до самонавчання), так і негативні сторони цього процесу: встановлення технократичного стилю мислення, формалізацію знань, відхід від реальної дійсності і т. д.

Процес глобалізації сучасного світу ставить на одне з перших місць конкурентоспроможність спеціаліста в умовах динамічних змін на ринках праці. Це вимагає поєднання його якісної професійної підготовки і розвинутих навичок соціокультурної і міжкультурної комунікації, психологічної готовності до навчання протягом усього життя і можливої зміни місць роботи і навіть професій з метою максимальної самореалізації і успішної побудови кар'єри.

Невід'ємною складовою цієї підготовки є володіння іноземними мовами. Приміром, на багатьох французьких підприємствах перевірка рівня володіння іноземними мовами є одним з основних чинників при прийомі на роботу; крім того, проводяться мовні курси залежно від потреб персоналу. Мовні компетенції є одним з критеріїв кар'єрного росту.

Соціокультурна характеристика ділового спілкування полягає не стільки в граматичній і стилістичній правильності, оперуванні діловою лексикою, скільки в своєрідному діалозі культур. Загальновідомим є той факт, що, спілкуючись, комуніканти певною мірою переймають термінологію і манери співрозмовників. У випадку ділових контактів виробляються єдині професійні норми поведінки, притаманної діловим людям. Відбувається формування єдиного міжнародного професійного образу спеціаліста. Виникає, за свідченням В.В. Хлудневої, певна спільність менталітетів, що реалізується в роботі мультинаціональних підприємств і організацій, процвітання яких залежить від культурної синергії, тобто збільшення додаткового потенціалу за рахунок культурної різноманітності в світі для спільного росту, досягнення спільної мети і розвитку шляхом співпраці. Специфіка ділового спілкування обумовлена тим, що воно виникає на основі певного виду діяльності, пов'язаної, приміром, з виробництвом продукції. При цьому всі сторони ділового спілкування виступають у певному формальному статусі, котрий визначає необхідні соціальні і етичні норми людської поведінки. Так, французькі дослідники відзначають, що підприємство, навіть не будучи мультинаціональним, функціонує в оточенні, яке постійно розширюється, а отже, з'являється проблема кросс-культурної комунікації.

Етичні норми в бізнесі, інакше кажучи, етика ділових стосунків, можуть бути розглянуті як культурний феномен, який існує всередині однієї організації; якщо в цих рамках співіснують різні культури, то і етичні норми будуть представлені крізь призму психологічних особливостей і моральних цінностей представників кожної субкультури, що впливає, зокрема на стиль керування.

Слід також звернути увагу на той факт, що однією з тенденцій розвитку освіти в Європі є вивчення не однієї, а кількох іноземних мов, оскільки мультилінгвізм є одним з невід'ємних засобів побудови європейського суспільства. Мова, в даному випадку, йде не лише про можливість знайомства з культурною спадщиною різних народів і сучасними творами мистецтва, але і про багатомовність як фактор конкурентоспроможності. Європейські дослідники називають такі програми, які працюють в даному напрямку, як *Lingua*, *Erasmus*; рік, присвячений мовам (2001); план дій на 2004-2006 роки, а також програма розвитку культури і програма освіти протягом всього життя, сплановані на 2007-2013 роки.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Як висновок, можна говорити про те, що система вищої освіти намагається адаптуватися до вимог сучасного світу з метою забезпечення молодих людей фаховими знаннями та вміннями і підготовки фахівця до успішної самореалізації в швидкозмінних соціально-економічних умовах. Тенденція спрямованості на формування в процесі освіти людини інноваційної культури вкрай необхідна і могла б бути одним із шляхів вирішення цієї проблеми.

У перспективах подальшого дослідження виокремленої проблеми передбачається підготовка методичного забезпечення процесу формування майбутніх фахівців з високим рівнем інноваційної культури.

Література

1. Андреева И.А. Использование интерактивных ресурсов Интернет в обучении межкультурной коммуникации. – Преподавание иностранных языков и культур: проблемы, поиски, решения (Лемпертовские чтения – VII) / И.А. Андреева, А.В. Мачульская // Материалы Международного научно-методического симпозиума «Преподавание иностранных языков и культур: проблемы, поиски, решения». Пятигорск: ПГУ, 2005. – 212 с. – С. 80-83.

2. Джелали В.И. Инновационная культура и проблемы её освоения / В.И. Джелали // Промисловості міста – інноваційний шлях розвитку. Тези доповідей на науково-практичній конференції. – К.: Київська міська державна адміністрація, 2002. – С. 147-152.

3. La diversite des langues, une chance pour l ' Europe // Actes des Etats Generaux du Multilinguisme . – 26 septembre 2008. – 64 p.

4. Pigeyre F. L'usage du francais et d'autres langues de travail dans les entreprises francaises a vocation internationale / F. Pigeyre, H. Cretien // University de Versailles – Saint-Quentin en Yvelyne. – 2003 – 52 p.

*М.П. Атанасова, Ю.А. Скарлупина
(Сумы)*

ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТА В КОНТЕКСТЕ ПОДГОТОВКИ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА

В статье представлено теоретическое обоснование понятия инновационной культуры студентов и роли современных методик в формировании будущего специалиста экономического профиля.

Ключевые слова: поликультурность, инновационные методики, проектная работа, деловая коммуникация, инновационный потенциал

М.Р. Atanasova, Y.A. Skarloupina

FORMING OF INNOVATIVE STUDENTS' CULTURE IN THE CONTEXT OF A MULTICULTURAL PROFESSIONAL'S PERSONALITY EDUCATION

This article presents theoretical background of the notion of innovative students' culture and the role of modern methods in forming future specialists in the sphere of economics.

Key words: multicultural background, innovative methods, project work, business communication, innovative potential